

quens de Adamo, & Eva dicit: *Utrumque Serpens decepit, utrumque Christus Passione sua salute donavit.* Anselmus I. *Cur Deus homo* c. 16. ait: *Adamum, et Evam ad illam pertinuisse redemptionem, dubitandum non est.* Ipsum autem loqui de Redemptione quoad efficaciam, & non solum quoad sufficientiam, constat ex his verbis, quae subiungit: *Quomodo hoc auctoritas divina aperte non pro-*

nuntiet. De redemptione enim quoad sufficientiam auctoritas divina aperte pronuntiat; Rom. 5. *Sicut per unius delictum in omnes homines in condemnationem, sic per unius iustitiam in omnes homines in justificationem vitæ.* 1. Tim. 2. *Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.* Et alibi. Quod diximus de Adamo, idem de Eva censent communiter Patres, & Theologi.

TRACTATUS DE ULTIMO FINE.

D. Thom. a Quæst. 1. ad 6.

DISSERTATIO I.

DE ULTIMO FINE IN COMMUNI.

D. Th. Quæst. 1.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex sit Finis.

Finis, relictis variis ejus acceptionibus, sumitur hic pro illa causarum, quæ allicit agens ad operandum; & definitur: *Id cuius gratia aliquid fit, sive, cuius gratia agens operatur* (Q. 1. art. 1. in arg. s. c.)

Ex quo inferes 1. quod finis sit principium in operabilibus ab homine, & omnium causarum prima: unde communiter dicitur, sic se habere finem in operabilibus, sicut se habet principium in speculativis; sicut enim ex principiis movetur intellectus ad conclusiones, ita a fine movetur voluntas ad media. Inferes 2. finem, & bonum esse idem materialiter; quia voluntas non potest moveri, nec allici, nisi a bono vero, vel apparente, quod est ejus objectum adequatum. Differunt tamen formaliter; quia bonum dicitur, proit est convenientis appetitui; finis, proit movet ad media, est enim id, cuius gratia aliquid fit. (*Ibid. o. & art. 3. o.*) Inferes 3. finem, cum sit primus in intentione, esse ultimum in executione, unde dicitur finis; quia ut obtineatur finis in re, debent precedere media. Inferes 4. finem non movere, nec finalizare nisi apprehensum, quia voluntas non fertur nisi in cognitum. (*Ibid. art. 1. ad 1.*)

Varia divisiones Finis.

Primò Finis dividitur in finem *cujus gratia*, & finem *cui*: finis *cujus gratia* est res, quæ appetitur; finis *cui* est persona, seu subjectum, cui finis *cujus gratia* appetitur: sic finis *cujus gratia* in Medico est sanitas; Finis *cui* est æger, cui appetit sanitatem. Hæc tamen divisio non est in duos fines distinctos, sed in duas res integrantes unum finem totalem, non enim finis *cujus gratia*, v. gr. sanitas, appetitur secundum se, & in abstracto, sed ut bona ægro. (*Hic q. 2. art. 7. ad 2.*)

2. Finis (Q. 1. art. 8. o.) dividitur in finem objectivum, seu finem *qui*, & finem formalem, seu finem *quo*. Finis objectivus, seu *qui*, est res, seu objectum, quod assequi cupimus: finis formalis, seu *quo*, est ejus assecutio, & possessio. Sic divitiæ sunt finis objectivus avari; earum acquisitio finis formalis. (*Infr. q. 11. art. 3. ad 3.*) Hæc divisio, ut præcedens, non est divisio in duos fines distinctos, sed in duas formalitates, seu res integrantes unum finem totalem; non enim avarus intendit divitias, nisi ut eas possideat.

3. Dividitur Finis in finem operis, & finem operantis. Finis operis est ille, ad quem ex natura sua tendit opus. Finis operantis est, quem sibi ad libitum constituit operans: v. gr. in eleemosyna finis operis est subsidio pauperis; & intermedia operatur, nihilominus istæ causæ secundæ veræ, & propriæ causant in genere causæ efficientis. Item in speculativis, ratio formalis principii non salvatur tantum in primis, & universalissimis principiis, sed etiam in intermediis, ex quibus immediate deducuntur Conclusiones: ergo similiter ratio finis non salvatur solum in ultimo fine, sed etiam in finibus intermediis; ita ut, sicut principia intermedia habent duplicem respectum, unum ad Conclusiones, quæ ex ipsis inferuntur, sub quo habent rationem prin-

per se 1. sed secundariò, & consecutivè, atque alio præsupposito movet, seu intenditur; & idèd finis primario subordinatur, non ut medium, sed vel ut effectus, vel ut aliquid illi consecutivè annexum. Sic finis primarius recitationis Breviarii est cultus divinus, secundarius stipendium (*In 2. cit. art. 3. et quodl. 5. art. 19.*)

5. Dividitur in finem effectum, & finem obtentum. Finis effectus est, qui operatione agentis fit & producitur, ut sanitas operatione Medici. Finis obtentus est, qui operatione agentis acquiritur, sed non producitur, ut premium certaminis. Non differunt isti duo fines in ratione causandi; uterque enim causat proit est in intentione; sed in ratione essendi, quia unus existit ante operationem, & dicitur antecedens, alter post operationem, & dicitur consequens.

6. Tandem dividitur in finem ultimum, & non ultimum. Finis ultimus est, qui nullius alterius gratia appetitur, sed ejus gratia cætera appetuntur, vel qui sic appetitur gratia sui, ut in nullum alium referatur. Finis non ultimus, seu intermedius, est, qui ratione sui quidem appetitur, cum relatione tamen, & dependentia ab ulteriori fine. Auctor tribus primis art. hujus Quæstionis agit de fine simpliciter; in sequentibus de ultimo fine ut sic. Circa hanc ultimam divisionem in finem ultimum, & non ultimum, seu intermedium, est difficultas.

Utrum Finis intermedius verè, & propriè habeat rationem Finis?

Resp. affirmativè. Ità communiter contra Vazquez. Prob. Non solum mediis, sed & finibus convenit subordinari aliis perfectioribus, & tamen ratione, & gratia sui appeti: ergo eis convenit ratio finis, non ultimi, cum finis subordinatus alteri fini non possit esse ultimus in ea serie: ergo intermedii. Prob. Ant. Sunt certa media, quæ non appetuntur ut merè, & præcisè utilia, dantia simpliciter transitum ad finem, sed ut importantia in se bonitate appetibile, & sufficientem terminare aliquem motum in illo genere, quamvis subordinatè, & dependentè ab ulteriori bonitate: v. gr. appetitur cibus saporis propter sanitatem, sanitas propter exercitium virtutis, virtus propter Deum: Cibus saporis, sanitas, virtus in ea serie habent in se bonitatem sufficientem, ratione cuius appetuntur, non sic tamen quin & ipsa eorum bonitas ulteriori bono subordinetur; nam ipse sapor sibi conducit ad sanitatem, bonitas sanitatis ad virtutem, honestas virtutis ad Deum: ergo.

Confirmatur exemplo causarum efficientium, & principiorum in speculativis, quæ se habent ut fines in moralibus. In causis efficientibus, licet detur prima causa efficiens, ex cuius subordinatione alie causæ secundæ, & intermedia operatur, nihilominus istæ causæ secundæ veræ, & propriæ causant in genere causæ efficientis. Item in speculativis, ratio formalis principii non salvatur tantum in primis, & universalissimis principiis, sed etiam in intermediis, ex quibus immediate deducuntur Conclusiones: ergo similiter ratio finis non salvatur solum in ultimo fine, sed etiam in finibus intermediis; ita ut, sicut principia intermedia habent duplicem respectum, unum ad Conclusiones, quæ ex ipsis inferuntur, sub quo habent rationem prin-

principii; alterum ad prima principia, ex quibus derivantur, sub quo habent rationem Conclusionis; ita fines intermedii habent duplicem respectum, unum ad finem ultimum, ad quem conducunt, & sic habent rationem mediis; alterum ad anteriora media, quæ ad illos ordinantur, & respectu illorum habent rationem finis, in quantum talia media appetuntur propter ipsos.

Dices: Quod appetitur ut utile tantum, non potest appeti propter se, quia utile ut tale non est bonum, nisi proit conducit ad alterum, adeoque non habet bonitatem absolutam, sed tantum relatam, & ex participatione finis, alioquin non appeteretur ut utile tantum, sed ut vel honestum, vel delectabile secundum se; atqui id, quod dicitur finis intermedius in tali serie, appetitur tantum ut utilis ulteriori fini assequendo: ergo. R. D. Maj. Quod appetitur ut utile bonitate tantum relatam, & ex sola participatione finis, non potest appeti propter se, C. Maj. Quod appetitur ut utile bonitate absoluta, subordinata tamen, non potest appeti propter se, N. Maj. Ad cuius sensum distincta Min. N. Conseq. Duplicitèr itaque dicitur utile; uno modo bonitate purè relatam, & ex sola præcisè participatione, ut medicina amara; alio modo bonitate non purè relatam, sed cum fundamento bonitatis alienius absolute, subordinatæ tamen fini ulteriori, & ut talis deservientis ejus assecutioni, ut medicina sapida.

Repones: Medium utile, quod appetitur propter bonitatem absolutam in se, erit quidem finis, sed ultimus in alia serie, quod non negat Vazquez; at nullatenus erit finis in ea serie, in qua est medium utile. R. D. Ant. Si appetitur propter bonitatem absolutam, non subordinatam, C. subordinatam, N. Igitur intra eandem lineam, & seriem appetituum medium utile bonitate absoluta subordinata utrumque habet, & quod sit medium, & quod sit finis, sub diverso tamen respectu: appetitur enim ut medium, quatenus conducit ad assecutionem finis; appetitur ut finis, quatenus est appetibilis in se, subordinatè tamen ad majus bonum: & hoc totum habet in ea serie, in qua subordinatum est, atque una ex his formalitatibus juvat, & conducit ad alteram; id enim, quod est aliis in se appetibile, facilius, & congruentius acceptatur ut medium; & hoc quod est esse medium conducens ad finem, etiam juvat, ut res aliis appetibilis magis appetatur.

ARTICULUS II.

Utrum homo in omnibus suis actionibus agat propter finem?

Nota (*Hic q. 1. art. 1. o.*) Actiones, quæ ab homine procedunt, sunt duplicis generis: alie dicuntur hominis, alie humane. Ille actiones proprie dicuntur humane, quæ procedunt ab homine in quantum homo est, hoc est, in quantum differt ab irrationalibus creaturis, non solum quoad substantiam, sed etiam quoad modum operandi: differt autem homo ab aliis creaturis irrationalibus quoad modum operandi in hoc; quod agat liberè, & ita sit suorum actuum dominus, ut eos pro libitu ponat, vel non ponat. Unde ille solæ actiones dicuntur proprie humane, quæ ex voluntate deliberata procedunt: actiones autem, quæ ab homine quidem procedunt, sed non ex deliberata voluntate, sunt actiones hominis. Et quamvis quædam possint dici humane quoad substantiam, non tamen quoad modum, nec propriè secundum Theologiam moralem, quæ considerat hominem, ut est agens morale, ejusque actiones, ut sunt dignæ laude, vel vituperio, atque habent rationem meriti, vel demeriti. Omnes itaque actus humani sunt actus hominis, sed non e contra.

Hinc inferes 1. motus tam intellectus, quam voluntatis indeliberatos, ut sunt motus primo primi, esse quidem actus hominis, aut etiam humanos improprie, & quoad substantiam, sed non quoad modum, nec propriè: similiter actus ridendi, flendi, admirandi, loquendi, prævenientes deliberationem rationis. Item actus puerorum, & amentium, cum non sint ex perfecta deliberatione: non enim preces aut suggestiones, quibus interdum erga pueros, & amentes utimur, eò tendunt, ut unum præ alio eligant, sed ut quod eis proponimus appareat illis sine ullo malo aut incommodo, siveque necessarid in illud ferantur. Inferes 2. e contra actus comedendi, bibendi, ambulandi, aliosve actus imperatos, dum fiunt ex deliberata voluntate, quamvis sint homini, & brutis communes quoad substantiam, esse tamen proprie, & quoad modum humanos, non proit egrediuntur a suis potentis, sed proit subjacent rationis deliberationi, & imperio. 3. Tandem inferes, amorem beatificum non esse proprie actum humanum, quia non est ex libera voluntate, ut dicemus Diss. seq. Neque refert, quod sit bonus bonitate morali; id quidem verum est de bonitate objectiva, quia fertur in objectum consonum regulis morum; non tamen bonitate exercitii, quia necessarius est, ideoque non meritorius. His notatis, Theol. Billuart. Pars Secunda.

Dico: Homo in omnibus suis actibus humanis agit propter finem. (*Ibid.*) Prob. 1. (*Ibid. in arg. s. c.*) Omnia, quæ sunt in aliquo genere, derivantur a principio illius generis, seu, ut aliter dicitur, quod est primum in alio genere; est causa cæterorum ejusdem generis; est, inquam, causa in eodem genere causæ, in quo est primum, ita ut si sit primum in genere causæ efficientis, sit prima causa efficiens cæterorum; si sit primum in genere causæ finalis, omnia dependent ab illo ut a causa finali; & sic de aliis generibus causarum; atqui finis est principium seu primum in operabilibus, sicut principium in speculabilibus: ergo omnia operabilia ab homine, seu omnes actus humani pendunt, & derivantur a fine, consequenter fiunt propter finem; causalitas enim finis est, ut aliquid fiat propter ipsum.

Prob. 2. (*Ibid. o.*) Omnes actiones, quæ procedunt ab aliqua potentia, causantur ab ea secundum rationem sui objecti, hoc est, nulla actio procedens ab aliqua potentia potest ferri extra objectum adequatum hujus potentie: sic nulla est cognitio nisi circa verum, quod est objectum adequatum potentie cognoscitivæ; nulla volitio nisi circa bonum, quod est objectum adequatum potentie volitivæ, & sic de cæteris; atqui objectum adequatum voluntatis est finis, & bonum: voluntas enim ferri non potest in bonum, nisi ab illo sibi proposito alligatur, bonum autem alliciens est finis: ergo. Si dicas, media etiam allicere voluntatem, siquidem in ea feratur, R. ista media vel esse fines intermedios, & sic ratione sui ut fines alliciunt voluntatem, ut dictum est; vel esse pura media, sic autem alliciunt non ratione sui, sed ratione finis, propter quem appetuntur: & sic semper verum est, quod objectum adequatum voluntatis sit finis, & bonum.

Prob. 3. Discurrendo per omnes actus voluntatis, & simul præoccupantur præcipue objectiones. Inter actus voluntatis quidam versantur circa finem in ordine intentionis, ut simplex volitio, & intentio finis: quidam versantur circa media, ut consensus, electio, & usus. Quidam iterum circa finem in ordine executionis, ut finis possessio, seu fructus, & delectatio seu gaudium. Tandem sunt quidam actus imperati a voluntate, scilicet usus passivus aliarum potentiarum. De actibus, qui versantur circa media, non est difficultas; cum enim voluntas in ea feratur ad consequendum finem, palam est hujusmodi actus esse propter finem.

Quantum ad 1. volitionem finis, licet non sit ex precedente amore finis, cum ipsa sit prima ejus volitio, seu primus amor, causatur tamen a fine: ergo est propter finem. Prob. Ant. Causalitas finis non solum in hoc consistit, quod moveat, & allicit voluntatem ad media ex amore sui; sed etiam quod moveat voluntatem ad sui ipsius amorem, & desiderium propter intrinsicam suam bonitatem: sicut principia non solum nos movent ad assensum conclusionis, sed etiam ad assensum sui proprie intrinsicam suam veritatem: ergo prima volitio, seu primus amor finis causatur a fine. De intentione efficaci finis, præsupponente primam volitionem, non est difficultas, ut patet.

Dices: Finis non causat nisi in intentione: ergo, ut causet, supponit intentionem seu primam sui volitionem: ergo prima ejus volitio non est ejus effectus. Item prima volitio finis non procedit ex deliberatione prævia, cum sit unde incipit deliberatio: ergo non est formaliter propter finem.

R. Has instantias laborare in æquivoco: unde ad 1. Cum dicitur, finem causare quatenus est in intentione, non intelligitur de intentione specialiter sumpta pro actu voluntatis, qui versatur circa finem in ordine intentionis, sed de intentione generaliter sumpta pro statu, quem res habet in intellectu seu apprehensione, & non a parte rei: unde sensus est, quod finis causet, proit est apprehensus, & secundum esse intentionale, quod habet in intellectu.

Ad 2. R. primam volitionem finis non esse ex deliberatione formali, & propriè dicta, qualis est, quæ versatur circa electionem mediorum, sed esse ex deliberatione virtuali, scilicet ex prævia cognitione discernente inter bonum, & malum.

Quantum ad possessionem seu fruitionem, & delectationem inde sequuntur, est dubium. Quidam Thomistæ probabiliter tenent, saltè delectationem esse propter finem; tum quia, sicut finis absens causat sui desiderium, sic præsens causat sui delectationem; tum quia delectatio habet causam efficientem, scilicet voluntatem: ergo debet habere finalem; omne enim agens agit propter finem.

Alii Thomistæ, ut minus æquè probabiliter, tenent fruitionem, & delectationem non esse propter finem. 1. Quia tota causalitas finis in hoc sita est, quod moveat, & excitet voluntatem ad sui amorem, & ex amore ad media pro illo adipiscendo; quo adeptio quiescit voluntas, & cessant actus humani in ordine ad finem acquirendum. 2. Quia Possessio seu fructus est finis *quo*, delectatio naturaliter sequens ad possessionem est ipsius complementum: unde nec possessio, nec delectatio ponunt in numero

ro cum ipso fine, sed ex fine qui, & sine quo, atque ejus complemento integratur unus finis totalis, & completus; finis autem non est propter finem. Et ita videtur sentire S. Thom. q. seq. art. 6. ad 1. ubi docet, delectationem non esse propter aliud, tanquam propter causam finalem, sed tanquam propter formalem seu objectum: nec loquitur, ut volunt alii, de delectatione objectiva, sed formali, cum loquatur de ea, ut est quietatio appetitus in bono possessio.

Juxta hanc 2. sententiam dicendum est, delectationem non esse rigorose actum humanum, sed metam, & complementum actum humanorum, quod proprie non efficitur per veram actionem, sed connaturaliter resultat ex fine adepto, nostramque, & Auctoris conclusionem esse intelligendam de actibus humanis, qui non sunt ipse finis, nec ejus complementum. Quantum ad actus aliarum potentiarum, imperatos a voluntate, qua tales, manifestum est, quod sint propter finem, cum voluntas eos imperet ex amore finis, nempe ut per eos tanquam per media finem assequatur. Ex his bene intellectis, habes omnes ferme objectiones aut solutas, aut præoccupatas.

Petes, utrum actioes hominis indeliberatæ, & necessariae, que non sunt actus humani, non sint etiam propter finem? R. esse propter finem, vel imaginatum, ut dum quis subito movet manum, aut pedem, vel naturaliter desideratum, ut dum quis sine attentione fricat barbam ad sedandum pruritus: non autem esse propter finem a ratione præstitutum, & ad quem se moveat homo ex proprio judicio, & deliberatione. Et quia Auctor agit hic de actibus in ordine morali, quales sunt soli actus deliberati, & proprie humani, de illis solis questionem propositam resolvit, solosque actus proprie humanos dixit esse propter finem. (*Ibid. ad 3.*)

ARTICULUS III.

Utrum sit proprium creaturæ rationali agere propter finem?

Resolvimus Art. præced. hominem agere propter finem. Quærimus in præsentem, utrum illi soli sit proprium, ita ut aliis agentibus non competat. Pro quo nota, unumquodque eo modo agere propter finem, quo modo eum cognoscit, quia finis non causat nisi ut apprehensum. Duplicitè autem potest cognosci finis materialiter, & formaliter. Cognoscere finem materialiter tantum est cognoscere bonitatem finis, ut quid conveniens, & appetibile, ibi sistendo. Cognoscere finem formaliter est cognoscere, non solum bonitatem finis ut convenientem, sed etiam cognoscere proportionem finis ad appetentem, & ad media, & e converso proportionem mediolorum, & appetentis ad finem, finem esse dignum, quod talis illum prosequatur, & talia media ponatur, vicissim talia media esse congrua, & proportionata huic fini. Quæ igitur cognoscunt finem formaliter, agunt propter finem formaliter, & ut se movent ad illum: quæ illum cognoscunt tantum materialiter, agunt propter finem materialiter tantum, & ut mota ab alio. Hoc notato,

Dico 1. Omnia agentia agunt aliquo sensu propter finem. (*Ibid. art. 2. o.*) Prob. (*Ibid.*) Inter causas ad invicem ordinatas hæc est subordinatio, ut, si prima subtrahatur, necesse sit alias subtrahi; atqui prima inter omnes causas est finalis: ergo, si subtrahitur, nullæ causæ causabunt: ergo omnis causa agit aliquo sensu ex causalitate finis, seu propter finem. Prob. Min. Materia non consequitur formam nisi secundum quod movetur ab agente, nihil enim se reducit de potentia ad actum; atqui agens non movet nisi ex intentione finis; si enim agens non intendat aliquem finem, seu si non esset determinatum ad aliquem effectum, non magis hoc ageret, quam illud: ergo prima inter omnes causas est finalis.

Dico 2. Proprium est nature rationali agere propter finem formaliter, & movendo se; Brutorum autem agere materialiter, & ut ab alio mota. (*Ibid.*)

Prob. Ille dicitur agere propter finem formaliter, & movendo se, quia apprehendit finem cum proportionem illius ad media, & mediolorum ad finem; atque ex illa apprehensione, & judicio rationis se liberè movet ad finem: ut patet ex prænotamine; atqui id est proprium nature rationalis, & non brutorum: ergo. Prob. Min. Tum quia illa proportio inter finem, & media est aliquid intelligibile, & non sensibile; tum quia sola natura rationalis habet dominium super suos actus per liberum arbitrium, quo liberè se movet ad finem: ergo. (*Ibid.*)

Multa opponi possunt de brutis, que videntur agere propter finem formaliter, v. g. canis appetit cibum, & propter illum rumpit vincula: hirundo appetit nidum, & propter illum colligit palcas. Sed hæc proprie pertinent ad physicos, & solvuntur ex dictis, dicendo scilicet bruta non apprehendere, nec appetere finem, & media formaliter, sed materialiter tantum sub ratione boni convenientis; quatenus ex fine, & mediis integratur unum objectum totale sui appetitus: sic v. g. hirundo non

fertur ad nidum formaliter ut finem, nec ad palcas formaliter, ut ad medium & ex desiderio nidi, sed naturali instinctu fertur eodem modo ad utrumque tanquam ad bonum convenientis. Est autem instinctus naturalis vehemens quadam motio, a natura seu natura auctore brutis impressa, ad prosequendum bonum sibi convenientis.

Petes 1. An etiam Deus agat propter finem? R. Effectus, seu opera Dei ad extra sunt propter finem; agit enim Deus illa per providentiam, & ex intentione, non casu, & fortuito: ergo propter finem, qui finis est ipse Deus, juxta illud Prov. 16. *Universa propter semetipsum operatus est Dominus. Ipsæ autem operationes Dei, sive necessariae, & immanentes, sive liberae, & virtualiter transeuntes, non sunt propter finem, sunt enim ipse Deus: unde, cum dicitur Deum agere propter finem, hoc debet intelligi ex parte operis, non ex parte operationis, quod Auctor expressit his verbis: In Deo velle finem non est causa volendi ea, que sunt ad finem, sed tamen vult ea, que sunt ad finem, ordinari in finem: vult ergo hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc. (1. p. q. 19. art. 5.)*

Petes 2. Utrum actus humani specificentur a fine? R. affirmativè: (*Hic q. 1. art. 3. o.*) Quia actus humanus est quidam motus: motus autem distinguitur per actionem, & passionem; actus enim humanus fit secundum quod homo se movet, & est actio, & secundum quod movetur, & est passio: actiones autem sortiuntur speciem a principio, passionem a termino; atqui finis, ut est in intentione, est principium actuum humanorum; ut est in executione, est terminus illorum: ergo actus humanus, sive consideretur ut actio, sive ut passio, specificatur a fine. Sed de hoc infra.

ARTICULUS IV.

Utrum idem homo possit appetere simul duos fines ultimos totales, & adequatos?

Finis ultimus potest dupliciter considerari, 1. formaliter, & in abstracto, sub ratione communi beatitudinis ut sic, quodcumque illud sit. 2. Materialiter pro re illa particulari, in qua quis existimat consistere suam beatitudinem, quamque ideò sibi constituit finem ultimum. Quæstio præsentis articuli non procedit de ultimo fine formali, & in abstracto; quia, cum abstractum ut abstractum sit unum, evidens est, quod ultimus finis sic sumptus non possit concipi nisi per modum unius; sed de ultimo fine materiali, seu, si vis, de ipso ultimo fine formali, sed in particulari, & in concreto, an scilicet ipsa formalitas finis ultimi sit una, an multiplex in diversis rebus, que appetuntur ut ultimi fines. Pro quo

Dico: Impossibile est, quod idem homo simul appetat diversa tanquam plures ultimos fines totales, & adequatos. (*Hic art. 5. o.*) Prob. 1. Finis ultimus totalis, & adequatus, in quo quiescit homo, totaliter dominatur voluntati hominis, quia ex eo totius vitæ suæ regulas sumit. Unde de Gulosis Apost. dicit Philipp. 3. *Quorum Deus venter est*: quia scilicet constituunt ultimum finem in deliciis ventris; atqui implicat, quod sint duo vel plures supremi totaliter dominantes voluntati, & quibus voluntas totaliter serviat, & subiciatur; amor enim unius non subijceretur amori alterius, alioquin non esset supremus dominans unde dixit Christus Matth. 6. *Nemo potest duobus Dominis servire*, scilicet ad invicem non ordinatis: ergo. (*Ibid. in arg. 3. c.*)

Prob. 2. (*Ibid. o.*) Id, quod appetitur ut ultimus finis, debet appeti ut bonum perfectum plene completivum, & satiativum appetitus hominis, non quidem hoc sensu, quod sit omne bonum, & se solo det appetitum quidquid appetere potest, qui enim ponit ultimum finem in venere v. g. per illum non habet quidquid illi opus est, & potest appetere in cibo, potu, honore, divitiis, &c. quin potius contrarium accidit; sed hoc sensu, quod sit ultimum, ad quod terminantur omnia desideria appetentis, ita ut alia, que desiderat, illi subordinentur, sicut sit completè satiativum, non ut se solo dant omnia, sed ut terminant omnia, & nihil extra ipsum appetendum relinquens, quod non appetatur propter ipsum, alioquin non appeteretur ut ultimum; atqui implicat, dari duo sic plene satiativa appetitus: ergo. Prob. Min. Si essent duo plene, & ultimò satiativa appetitus sensu dicto essent plene satiativa, & non essent; essent, ut supponitur; & non essent, quia extra quodlibet restaret aliquid appetendum, quod non ipsi subordinaretur, scilicet alterum ex his duobus: ergo. Si dicas, quod restare nam appetendum, non necessario, sed ex abundantia, & superfluo; licet enim natura superfluum abhorreat, voluntas tamen sæpe excedit, & multiplicat eam sine necessitate. R. quod id, quod appetitur ut superabundans, & superfluum, non possit appeti ut ultimus finis, quia quod appetitur ut ultimus finis, appetitur ut principale objectum appetentis, unde cetera pendent: ergo non potest appeti ut minus necessarium, & superfluum, Con-

Confirmatur utraque probatio: Quilibet ex illis finibus esset ultimus, ut supradictum, & non esset. Prob. Finis ultimus est, qui ad nullum alium refertur, & ad quem omnia referuntur; et enim id, quod propter se appetitur, & cetera propter ipsum; atqui non omnia ad lum referuntur, scilicet ille alter, qui etiam supponitur ultimus, alioquin hoc ipso desineret esse ultimus: ergo.

Duas alias rationes reconditiores profert Auctor, quæ in ipso videri possunt cum Interpretibus: eas omittimus, quia præcedentes sufficient.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1. Peccata mortaliter constituit ultimum finem in creatura; atqui potest simul plura peccata disparata committere v. g. furtum, homicidium, &c. ergo. Confirmatur. Gentilium Deos colebant: ergo plures fines ultimos habebant. R. Peccata mortaliter sunt finem ultimum constituit in creatura communitè tenent Theologi cum S. Thom. quomodo id fit, & que sit illa creatura, in qua constituit suum finem ultimum, non levis est difficultas, quam plene ventilabimus, de de peccatis. Interim sunt duo communiores dicendi modi apud Thomistas. Quidam dicunt, finem ultimum peccati mortaliter esse ipsum peccatum, non secundum se, sed ut instrumentum bonis, que inordinatè appetit; v. g. finis avari est ipsa avaritia, non secundum se sumptus, sed ut dives, seu ut possidens divitias. Alii dicunt, esse bonum proprium, & privatè peccatum inordinatè amatum usque ad contemptum Dei: & hoc dicendi modus non multum differt a primo. Quovis autem modo dicatur, patet in multis etiam disparatis peccatis esse unum finem ultimum. (*Ibid. ad 1.*) Sed, & dato peccatum mortaliter constituit in objecto cujuslibet peccati finem ultimum; tunc dicendum, quod quilibet foret ultimus partialiter, non totaliter, quatenus illa plura acciperentur in ratione unius boni partialis ex his partialiter constituit.

Obj. 2. Justus peccata venialiter habet simul duos fines ultimos, nempe Deum, quia justus est, & creaturam, quia peccat. Omne enim agens agit propter ultimum finem, ultimus autem finis peccati venialis non est Deus: ergo creatura. Idem argumentum servata proportione fit de infideli, aut peccatore bonæ opus morale, puta eleemosynam, faciente. Quatenus infidelis aut peccator habet pro fine ultimo creaturam, non verò quatenus facit bonum opus morale: alioquin omnia opera infidelium essent peccata, quod est damnatum in Bajo.

Ita hæc est altera gravis difficultas, cui respondent quidam ex astris, justum peccatum venialiter habere creaturam pro ultio fine inefficaciter; quia existimant non repugnare duos fines ultimos simul intendi, si unus intendatur inefficaciter, alter efficaciter: sicut, inquit, non pugnant inter se volitio efficacis & volitio inefficacis ejusdem objecti; neque due forme contrarie in eodem subjecto in gradibus remissis. Verum ista solutio, quævis aliunde probabilis, difficile videtur posse conciliari cum principis D. Thom. modo positum. Nam vel ille finis inefficaciter volitum subordinatur fini efficaciter volito, & tunc non erit finis ultimus; sed intermedius; vel ipsi non subordinatur, & tunc finis efficaciter volitus non erit ultimus, & totalis; quia de itione finis ultimi, ut diximus, est totaliter dominari voluntati, & omnes alios fines sibi subijcere, ut potest ad quem omnia referuntur: in casu autem non sibi subijceret omnia, scilicet illum finem inefficaciter volitum. Alii respondent, justum peccatum venialiter habere Deum pro ultimo fine positive, negativè autem creaturam, putantque non implicare eundem hominem habere duos fines ultimos, unum positive, alterum negativè; finem autem ultimum negativè dicunt, qui non refertur ad alium, sed ad quem cetera non referuntur. Verum ista responsio eodem pede claudicat, ac præcedens: nam implicat præter dari duos ultimos fines, unum positive, alterum negativè: quia de ratione ultimi finis est, ut diximus, non solum quod ad nullum alium referatur, sed etiam quod omnia ad ipsum referantur; omnia autem in casu non referuntur ad finem ultimum positive, nempe ipse finis ultimus, negativè. His itaque Responsionibus omisiss.

R. tam justum peccatum venialiter, quam infidelium ut peccatorem bonum opus morale agentem, habere pro fine ultimo bonum in communi satiativum appetitus; nec enim est necesse operantem in omni suo opere habere finem ultimum materialiter, & in particulari; sed sufficit, si habeat finem ultimum formaliter, & in communi sub ratione beatitudinis, ut dicam iterum art. seq. ubi redibit præsens difficultas.

Obj. 3. Potest quis constituitere suum ultimum finem in duobus rebus disjunctive, veluti si sic desideraret honorem, & divitias, ut alterutro adepto proponeret nihil ultra desiderare: ergo potest habere, &c. R. N. Ant. Quia vel in utroque casu apprehenderet unam, & eandem rationem satiativam appetitus,

vel diversas. Si primum, erit tantum unus finis formalis ex pluribus materialibus integratus. Si secundum, neutrum erit finis ultimus, quia neutrum erit bonum perfectum, & planè satiativum, propter quod omnia appetuntur, non enim illud alterum propter istud appeteretur.

Obj. 4. Fieri potest, saltem per Dei omnipotentiam, ut unus effectus procedat a duobus causis totalibus non subordinatis: ergo etiam a duplici fine ultimo totali. R. Dato Antec. N. Conseq. quia finis ultimus non debet comparari cum qualibet causa efficiente etiam totali, sed cum prima; quia finis ultimus est primum in genere appetibilium: repugnat autem per Deum esse plures causas primas efficientes.

ARTICULUS V.

Utrum omnia, que deliberatè vult homo, velit propter ultimum finem?

Nota, quod homo possit intelligi quadrupliciter actiones suas referre in finem, seu agere propter finem. 1. Actualiter formaliter. 2. Virtualiter. 3. Interpretativè. 4. Habitualiter. De actuali formali intentione non est difficultas, ipsa se prodit ex terminis; & est, quando quis actuali, & expressa volitione finem cognatum intendit.

Virtualis intentio potest fieri dupliciter. 1. Quando quis vi intentionis præteritæ, non retractatæ, operatur, & media elegit, licet actu de fine non cogitet; ut dum medicus colligit herbas ex prior intentione medicinæ aut sanitatis, de qua nunc non cogitat.

Si petas, quid sit illa virtus primæ intentionis? R. Quod sit determinatio quadam relicta ex prima intentione. Illa autem determinatio est aliquid dictamen ortum ex primo; unum enim oritur ex alio.

Si iterum petas, quando daret illa virtus, seu virtualis intentio? R. Probabilis per se durare, donec per contrariam intentionem amoveatur: quia non videtur alud assignabile, per quod destruat. Non solum non usus, etiam longi temporis decursu; cum enim sit quid spirituale, non pendet a tempore: non cessatio ipsius primæ intentionis, non enim pendet ab ejus continuatione: alias cessante actuali cogitatione, aut recordatione ipsius primæ intentionis, cessaret statim virtualis illa intentio, quod nemo admittit, & cujus contrarium patet ipsa experientia: sic in illo, qui intendit ire Romam, non oportet, quod singulis passibus Romæ recorderetur, & tamen vi intentionis perveniendi Romam iter prosequitur: ergo restat, quod sola intentione contraria per se desinat, & destruat. Per accidens tamen ex non usu per longum tempus potest desicci; quia, cum ipsa instabilitas mentis nostræ in tam varias intentiones præceptis ruat, ut experientia constat, ex ipso longo non usu datur locus, ut alie contrarie intentiones insurgant, & primam destruant, ut docet S. Thom. de habitibus infra q. 53. art. 3. Sed quidquid sit, & quævis daret ista virtualis intentio, non est tamen necesse, quod includat in omnia opera deliberata, vel quia forte non sunt in suum finem referabilia, ut patet in justo peccante venialiter, vel quia sunt ex motivo contrario huic intentioni, ut in infideli faciente eleemosynam ex motivo honestatis, misericordiæ, non cogitando de Idolo: sicut, v. g. quævis intentio eundi Romam virtualiter permaneat in eo, qui in hunc finem aggressus est viam, si tamen aliquando curiositatis causa deflectat a via, non est ex influentia hujus intentionis virtualiter permanentis, sed præter illam. Tunc autem dignoscitur, in praxi hanc virtuale intentionem influere in opus, quando quis sui compos, & moraliter agens nihil quidem de priori intentione actu cogitat, sed est in ea mentis dispositione, ut reflectens supra se, vel interrogatus, quid aut quare agat, statim allegaret suam priorem intentionem, & responderet: hoc facio propter hoc.

2. Modo habetur virtualis intentio finis, quando quis facit aliquid ex natura sua ordinatum, & tendens ad aliquem finem, ut minus perfectum ad suam perfectionem, sive ut participationem & inchoationem boni ad suum complementum, & consummationem, sive finem cognoscit, sive non, nisi forte violentè, & contra naturam sui operis illud detorqueat in alium finem; quia, inquit Auctor, (*Hic art. 6. o.*) semper inchoatio alicujus ordinatur ad consummationem ipsius, sicut patet tam in his, quæ, sunt per naturam, quam in his, quæ sunt per artem: sic natura formans Embryonem virtualiter intendit hominem: sic inferior artifex construens ex mandato superioris artificis opus juxta regulas suæ artis inferioris, virtualiter intendit artificis superioris finem, quem forte ignorat: sic, qui jacet fundamenta domus, intendit in eis domum: qui projicit semen in terram, intendit fructum, quem forte non novit. Ex quo principio probat S. Doctor, quod, cum omnis inchoatio perfectionis ordinetur in perfectionem consummatam, quæ est per

per ultimum finem, quilibet deliberatè agens intendat ultimum finem, si non explicitè in se, saltem implicitè in sui inchoatione. Quidam vocant hanc secundam intentionem virtutalem, interpretativam, sed improprie; datur enim altera strictè, & proprie interpretativa, quæ sequitur. Melius ergo hæc secunda intentio virtualis dicenda est virtualis implicita; prima autem, quæ est ex vi prioris intentionis explicitæ, dicitur virtualis explicita.

Interpretativa intentio, proptèr distinguitur a virtuali 2. modo, dicitur, non quæ sit, aut fuerit de facto, sed quæ præbet fundamentum existendi quod foret, si de fine cogitaretur, quatenus scilicet ex dispositione, & modo operandi subjecti iudicatur, & præsumitur aliquem sic volitum, si adverteret, vel casus occurreret: v. gr. qui dat elemosinam pauperi, quem sub veste peregrina credit extraneum, & tamen est propinquus, dicitur interpretativè voluisse dare propinquo; quia præsumitur, quod libentius dedisset propinquo, si cognovisset.

Habitualis intentio, seu relatio dicit puram concomitantiam habitus alicujus cum actu absque ullo influxu, sive actuali, sive virtuali, in actum: ut si justus dormiens recitaret preces, aut sui potens peccaret venialitèr, dicitur ista referre habitualitèr in Deum propter concomitantiam habitus charitatis. Undè differt, ut patet, habitualis intentio ab actuali, & virtuali. Differt etiam ab interpretativa; quia habitus præcise ut informans potentiam est tantum inclinatio in actu 1. & quoad specificationem actus solam; indiget intentione, & dictamine, ut in actum exeat, & de se comparatur intentionem, & dictamen in oppositum, ut patet in justo peccante venialitèr. Undè præcise ut talis non inducit præsumptionem, quod agens tale quid, vel tali intentione ageret, nisi aliunde in acquisitione hujusmodi habitus per actus, ex prima intentione elicitos, remaneat aliqua virtus seu determinatio, vi cuius agat; sed tunc reindicit cum virtuali primo modo, & non est purè habitualis. His paululum immorari libuit, quia per totam fermè Theologiam currunt. Sint ergo dicta senèl pro semper, & firmiter memoria teneantur.

Dico: Quæcumque homo vult deliberatè, ea vult actu vel virtute propter ultimum finem. (Hic art. 6. a.) Prob. 1. Quidquid appetit homo, appetit sub ratione boni: ergo quæcumque vult deliberatè, ea vult actu vel virtute propter ultimum finem. Prob. Conseq. Illud, quod appetit sub ratione boni, vel appetit ut summum & perfectum plene satiativum, & sic est ultimus finis; vel appetit ut minus perfectum tendens in bonum perfectum, quia semper inchoatio alicujus ordinatur ad consummationem ipsius, & ita omnis inchoatio perfectionis ordinatur in perfectionem consummatam, quæ est ultimus finis ergo. Vide prænotamina. (Ibid.)

Prob. 2. Sic se habet ultimus finis in movendo appetitum, sicut prima causa efficiens in movendo alias causas secundas ad agendum; atqui causæ secundæ non movent, nisi moveantur a prima: ergo finis secundarij, seu secundæ appetibilia non movent appetitum nisi dependentèr a primo appetibili, quod est ultimus finis. (Ibid.) Neque dici potest, quod in omni actu appetitur finis ultimus ut ratio volendi, non ut res volita; non potest enim finis esse ratio volendi, nisi sit in se volitus, sicut lux non est ratio videndi cætera, nisi in se videatur.

Sed petes, quis sit iste finis ultimus, quem homo intendit in omni actu deliberato, an materialis, an formalis? R. aliquando esse materiale, & in concreto, aliquando esse formale, nempe beatitudinem in communi: nec plus evincunt rationes D. Thom. Ità Silvius, Serra, Contenson, & alij contra Joannem a S. Thom. & Gonet: eaque responsione facilius solventur difficultates, aliunde multum implicatæ, ut patebit ex seq. Undè

Solvuntur objectiones.

Ut itaque redeamus ad difficultates præcedentis Articuli: Justus peccans venialitèr habet pro fine proximo creaturam, seu voluptatem aliquam particularem: Infidelis, seu peccator, agens aliquod bonum opus morale, habet similiter pro fine proximo honestatem istius operis: uterque autem habet pro fine ultimo esse beatum, seu beatitudinem ut sic appetitum satiativum. Et hinc solvantur difficultates. Nam sequitur. 1. Peccatum veniale justum non evadere mortale, quia iste communissimus finis beatitudinis ut sic, utpotè necessariò amatus, & de se indifferens, ut applicetur objecto honesto vel turpi, nullam tribuit actui honestatem, vel malitiam.

Sequitur 2. Neque justum peccantem venialitèr, neque Infidelitèr, aut peccantem facientem aliquod bonum opus morale habere duos ultimos fines totales; quia finis ille communis non ponit in numero cum particulari, scilicet Deo aut creatura; sed se habent ut quo, & ut quod, sicut abstractum, & concretum, quæ non ponunt in numero, nec censentur absolutè plura.

Sequitur 3. Neque peccantem, neque infidelitèr peccantem in suis operibus moralitèr bonis; quia, ut dictum est, iste finis communis de se non tribuit bonitatem, ut militiam actui, sed est indifferens, & potest determinari aliq. fine vel particulari honesto, cui si nulla prava circumstantia admisceatur, acutus erit moralitèr bonus.

Inst. Juxta prænotamina, & rationes D. Thom. Infidelis, ut peccator, aliquod bonum opus faciens, intendit virtualitèr finem ultimum in particulari, nempe seum; quia intendit li- quod bonum, quod est participatio divinæ bonitatis, in qua ideo virtualitèr tendit: ergo saltem illi habet duos fines ultimos. R. ex prænotaminibus & rationibus D. Thom. nihil aliud scilicet, quam quod Deus sit finis ultimus hujus operis, non simpliciter, & absolutè, sed ultimus secundam quid, & in ea serie tantum, finis autem, simpliciter, & absolutè ultimus, est Beatus ut sic.

Inferes: ergo saltem creatura non remanet finis ultimus materialis hujus Infidelis, seu Peccatoris, quia ad ipsum non fertur istud bonum opus morale: finis autem ultimus est ad quem omnia referuntur. R. hoc opus bonum refertur ad creaturam ut ad finem ultimum, eo modo quo est finis ultimus est autem finis ultimus respectu hujus operis habitualitèr tantum, & ita habitualitèr tantum refertur ad ipsum materialeiter consideratum; referri autem habitualitèr, ut diximus, nullum n- portat influxum, sed tantum concomitantiam habitus. Nunc repugnat finem habitualitèr ultimum permittere, aut pati li- quem motum præter aut contra se: sicut, v. gr. permanentia- bituali dispositione lapidis deorsum, potest moveri sursum: virtualitèr autem istud bonum opus refertur ad ultimum finem for- malem, scilicet Beatitudinem ut sic, quæ ut dictum est non ponit in numero cum ultimo fine materiali, sive bono si- ve malo.

Obj. 2. & simil. instabis: Nemo potest intendere ultimum finem formalem in communi, nisi intendat aliquem ultimum finem materiale in particulari: ergo. Prob. Ant. Eo modo finis intermedius dependet ab ultimo fine in movendo voluntatem, quo causæ secundæ pendet a prima in influendo; atqui causa secunda non influat in effectum nisi dependentèr a causa prima in singulari: ergo. R. N. Ant. Ad probationem, D. Maj. Eo modo finis intermedius dependet ab ultimo fine in movendo voluntatem, quo causæ secundæ pendet a prima in influendo, servato tamen modo efficiendi utriusque causæ. C. Maj. Non servato modo efficiendi utriusque causæ, N. Maj. Porro idus agendi causæ efficiens est per influxum physicum in effectum singularem, qui influxus non procedit a causa in communi, sed singulari, quia actiones sunt suppositorum, & existentium; subindèque singularium; modus vero agendi causæ finalis est moralis, in hoc consistens, quod media sui apprehensione alligat voluntatem. Sicut ergo intellectus potest apprehendere beatitudinem in communi, ita voluntas ad illam anhelat in omni actu: Quoniam veram est, inquit Aug. 13. de Trinit. c. 5. quod omnes homines esse beati velint, idque unum ardentissimo amore appetant, & propter hoc cætera quæcumque appetunt.

Repones: Intentio est appetitus efficax finis, & illius ut futurum, & obtinendum respicit; atqui appetitus efficax non potest ferri in rem communem, & abstractam a subjecto, sed in rem ut in subjecto, in quo reverà existere potest, vel existimatur posse existere: ergo. R. D. Min. Appetitus efficax non potest ferri in rem communem abstractam a subjecto ea arte, qua est efficax, C. Min. ea parte, qua est inefficax, N. Min. Appetitus igitur Beatitudinis ut sic non est omnino, & simpliciter efficax in nostro casu: non enim, v. gr. Justus peccans venialitèr intendit efficacitèr totam suam, & completam beatitudinem in hoc actu, vel per hunc actum venialitèr malum; sed ex naturali inclinatione, quam habet ut sit beatus, ferat in hanc rem ut in quandam participationem, & derivationem totalis hujus beatitudinis, quam in omni casu incessantèr querit, licet eam totam non intendat in hoc actu particulari, sed desiderio partim per illum expleto, in alia desideria erumpit, donec omninò compleatur. Undè talis intentio, qua parte est efficax, fertur in aliquam rem particularem; qua parte autem est inefficax, in rem communem.

Obj. 3. & simil. instabis. Sæpè appetimus bona particularia absque cogitatione, & appetitum ultimum finis in communi: ergo. R. D. Ant. Absque cogitatione, & appetitum ultimum finis in communi expresso, & explicito, C. Ant. implicito, & tacito, N. Ant. hoc ipso enim quod bonum particulare explicitè appetimus tanquam portionem, & inchoationem nostræ felicitatis, virtualitèr, & implicitèr illam appetimus; quia, juxta principium S. Thom. inchoatio alicujus ordinatur ad consummationem illius.

Obj. 4. Si omnis actio esset propter finem ultimum, nullus daretur actus otiosus; falsum Consequens: ergo, & Ant. R. D. Maj. Si omnis actio esset propter finem ultimum materiale

& particularem honestum, nullus daretur actus otiosus, transeat Maj. si esset propter ultimum finem formalem, & communem, N. Maj. Quia, ut dictum est, cum iste finis necessariò ametur, & sit indifferens ut applicetur objecto bono vel malo, nullam tribuit acibus bonitatem, vel malitiam, & ideo semper actus ille est otiosus, qui caret debito fine materiali. Et si dicas, non esse otiosum amare beatitudinem, R. esse otiosum & inutile illam querere per actus, qui non habent piam utilitatem vel justam necessitatem, quæ sunt conditiones, quas requirunt SS. Patres, ut actus non sit otiosus. Dixi insuper: Transeat Maj. Quia actus non solum est otiosus ex defectu finis, sed etiam ex aliis circumstantiis, puta, si quis in aliquo actu aliunde bono nimis immoretur, aliis prætermissis, quibus debet intendere.

Inst. Homo est liber circa ultimum finem formalem: ergo non amat illum necessariò: ergo potest non agere propter illum. R. D. Ant. homo est liber circa ultimum finem formalem libertate contradictionis & exercitii, Transeat Ant. Libertate specificationis, N. Ant. Dato enim, quod homo possit suspendere omnem actum circa beatitudinem in communi, supposito tamen quod velit aliquod bonum particulare, necessariò vult in ordine ad beatitudinem, saltem virtualitèr & implicitè, cum

sit inchoatio, & participatio illius. Inferes: ergo homo, dum peccat, intendit Deum, & propter illum operatur. Prob. illatio. Appetit bonum, quod est participatio bonitatis divinæ, scilicet ipsius beatitudinis in communi: ergo.

R. N. Illationem. Ad probationem, D. Ant. Appetit aliq. bonum particulare secundum se præcise, N. ut vestitum malitia morali, C. ut sic autem non est ordinatum, & referibile ad Deum, sed ab eo aversum: undè N. Conseq.

Petes 1. Utrum omnes homines conveniant in ultimo fine? (Hic art. 7. o.) R. Omnes homines convenire in ultimo fine formali, quia omnes appetunt suam perfectionem, & bene esse: non autem conveniunt omnes in ultimo fine materiali, seu in re, in qua ratio beatitudinis invenitur: quidam appetunt divitias ut bonum consummatum, quidam voluptates, quidam vero quodcumque aliud; pauci Deum, qui solus est res verè beatificans.

Petes 2. Utrum omnes aliæ creaturæ conveniant in vero fine materiali hominis? R. Omnes convenire in vero fine ultimo qui hominis, scilicet Deo: Quia universa propter semetipsum operatus est Dominus. Non conveniunt autem in ultimo fine quo, quia Deus non possidet nisi per actus intellectus & voluntatis, quorum aliæ creaturæ sunt expertes. (Ib. art. 8. o.)

DISSERTATIO II.

DE BEATITUDINE.

D. Thom. QQ. 2. 3. 4. & 5.

Dissertatione præcedenti diximus de ultimo fine generalitèr; nunc dicendum de speciali ultimo fine hominis, qui est Beatitudo. Definitur a Boëtio 3. de Consol. Status omnium bonorum aggregatione perfectus. Ab Auctore, (Q. 2. art. 8. o.) Bonum perfectum, totalitèr quietans & satians appetitum, scilicet rationabilem & ordinatum. Duplicitèr considerari potest, objective, & formalitèr. Beatitudo objectiva est res illa, in cuius possessione appetitus quiescit. Formalis est ipsa hujus rei adeptio, & possessio: sic divitiæ sunt beatitudo objectiva avari, earum possessio beatitudo formalis; eo modo quo diximus de fine qui & quo: & ista distinctio, ut etiam ibidem diximus de fine, non est in duas beatitudines, seu duos ultimos fines, sed in duas formalitates, seu partes integrantes unam totalem beatitudinem; non enim res ipsa beare potest nisi possideatur, & possessio non est possibilis sine re possidenda. Quæritur ergo 1. in quo consistat beatitudo objectiva hominis? 2. In quo formalis consistat? 3. Quandò habeatur? 4. De proprietatibus ejus. Et est questio de Beatitudine supernaturali Patriæ, ad quam homo est servatus.

ARTICULUS I.

In quo consistat Beatitudo hominis objectiva?

Dico: Beatitudo objectiva hominis consistit in solo bono increato, scilicet Deo. (Hic quest. 2. per 8. art.) Prob. 1. auctoritate. Ps. 15. Propheta dicit: Dominus pars hereditatis meæ. Ps. 72. Quid mihi est in Cælo, & a te quid volui super terram? Subdit: Pars mea Deus in eternum. Ps. 102. Qui replet in bonis desiderium tuum. Ps. 16. Satiabor, cum apparueris gloria. Undè Aug. de moribus Ecclesie c. 8. Bonorum summa Deus nobis est. Deus est nobis summum bonum. Neque infra remanendum nobis est, neque ultra querendum: alterum enim periculosum, alterum nullum est. Et l. 5. Conf. c. 3. Infelix homo, qui scit illa (bona creata), et autem nescit: Beatus autem qui scit, etiamsi illa nesciat: qui verò & te & illa novit, non propter illa beatur, sed propter te solum beatur.

Prob. 2. ratione. (Ibid. art. 8. o.) Solum bonum increatum potest satiare appetitum hominis: ergo solum bonum increatum est beatitudo objectiva hominis. Patet Conseq. ex definitione beatitudinis. Prob. Ant. Solum omne, & universale bonum potest satiare appetitum hominis; atqui solus Deus est omne, & universale bonum: ergo. Min. est certum, tùm ex illo Exod. 13. Ego ostendam omne bonum tibi; tum quia omnia bona creata sunt participata a Deo. Prob. Maj. Objectum voluntatis est omne, & universale bonum, sicut objectum intellectus, ad quem sequitur voluntas, est omne & universale verum: ergo solum omne, & universale bonum potest satiare appetitum hominis.

Dices: Ex hac ratione sequitur, quod objectum voluntatis nostræ sit bonum universale in prædicando: Deus autem non est

bonum universale in prædicando, sed in essendo. Prob. Sequela. Eo modo ex dictis objectum voluntatis nostræ est bonum universale, sicut objectum intellectus est verum universale: atqui objectum intellectus est verum universale in prædicando, & per abstractionem: ergo. R. N. Sequela. Ad probat. D. Maj. Objectum voluntatis nostræ est bonum universale, sicut objectum intellectus est verum universale, ita ut sit paritas quoad rem tantum, C. Maj. Ita ut sit paritas quoad statum, & modum rei. N. Maj. Non est ergo sensus, quod, sicut intellectus fertur in suum objectum sub statu abstractionis, ita voluntas fertur in suum objectum sub statu abstractionis. E contra in hoc differunt intellectus & voluntas, quod intellectus fertur in res abstractas a singularibus, quia sic sunt intelligibiles; voluntas verò in res ut existentes, quia sic sunt assequibiles. Sensus est ergo, quod, sicut objectum adæquatum intellectus non est hoc vel illud verum, sed omne omninò verum, ita objectum adæquatum voluntatis, non est hoc vel illud bonum, sed omne omninò bonum. Deus autem est omne omninò bonum, continens omnes bonitates creatas ut participationes sui.

Prob. 3. (Per tot. q. 2.) Discurrendo per omnia bona creata. Beatitudo hominis non consistit in ullo bono creato: ergo in solo bono increato. Prob. Ant. Bona creata sunt triplicis generis, scilicet bona externa, seu fortunæ, bona corporis, & bona animæ; atqui nullum ex his constituere potest beatitudinem objectivam hominis.

Non bona fortunæ, quæ sunt divitiæ, honor, fama, & potestas. (Ibid. art. 4. o.) Quia non permanent, sed faciliè elabuntur. 2. Non excludunt omnia mala, sed sunt bonis & malis communia. 3. Non plene satiant; quod enim plus abundant, eò plus desiderium incendunt, juxta illud tritum: Quod plus sunt pota, plus sitiantur aquæ. 4. Non sufficient; ea enim habentibus plura alia necessaria deesse possunt, ut sapientia, sanitas &c. 5. Ex eis potest malum alicui provenire, ut experientia patet: hæc autem omnia verè beatitudini repugnant. 6. Tandem ab exterioribus causis proveniunt; beatitudo verò hominis acquiritur per principia interiora, scilicet intellectum, & voluntatem.

Non bona corporis. (Ibid. art. 5. & 6. o.) Vel enim bonum corporis intelligitur conservatio in esse, seu ipsum vivere, & hoc non potest esse beatitudo hominis & ultimus finis, quia homo ordinatur ad aliud tanquam ad finem; non enim homo est summum bonum, sed est propter aliquem finem creatus. Et dato quod beatitudo consisteret in esse hominis, esse animæ est principalius esse corporis; esse enim hominis consistit in corpore & anima, esse autem corporis pendet ab anima, non esse animæ pendet a corpore. Insuper tam istud bonum corporis, quam alia, quæ pendet a corpore, ut sanitas, pulchritudo, rubor, voluptas, & alia hujusmodi sunt instabilia, sunt bonis & malis, imò brutis communia, quin etiam bruta in horum pluribus præcellunt homini, ut cervi in velocitate, leones in